

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.180
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
доктору педагогічних наук, професору
Мачинській Наталії Ігорівні

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету Слюсаренко Ніни Віталіївни на дисертаційну роботу Жукової Анни Робертівни «Формування лідерських компетентностей у майбутніх фахівців транспортних технологій», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Проблеми лідерства нині все більше і більше привертають увагу вітчизняних і зарубіжних учених, оскільки сучасне суспільство вимагає конкурентоспроможних фахівців для всіх галузей народного господарства, які не лише мають ґрунтовні професійні знання, розвинені професійні вміння та навички, відповідні особисті якості, а й володіють лідерськими якостями, вміннями та навичками, що, зокрема, допомагають успішно вирішувати будь-які професійні завдання в умовах швидкоплинних навколишніх змін і досить складних життєвих ситуацій. Звісно це стосується й фахівців транспортних технологій.

Формування лідерських якостей та компетентностей у майбутніх фахівців цієї сфери доцільно розпочинати у закладах фахової передвищої освіти, де студенти мають навчитися швидко і ефективно реагувати на виклики суспільства щодо транспортних технологій, знаходити оптимальні рішення у вирішенні складних виробничих ситуацій, розвинути свій лідерський потенціал. Проте, ні у сучасній науковій літературі, ні у джерелах минулих десятиліть комплексно не відображено шляхи подолання цієї проблеми. З огляду на це, тема дослідження Жукової А.Р. «Формування лідерських компетентностей у майбутніх фахівців транспортних технологій» є своєчасною та актуальною.

Дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка в межах теми «Науково-педагогічні та організаційно-дидактичні засади формування освітнього простору вищої освіти України: історичні ретроспективи, зарубіжний досвід, інноваційні підходи та технології» (державний реєстраційний номер – 0123U101507).

Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 41/12 від 06.12.2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Проведений аналіз комплексного дисертаційного дослідження та наукових публікацій здобувачки, опублікованих за темою дослідження, дають підстави стверджувати про достатній рівень оволодіння авторкою роботи методологією наукової діяльності, а також про успішне виконання дисертаційного дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Матеріали дисертації викладено послідовно у формально-логічний спосіб з дотриманням наукового стилю викладення. Отримані підсумкові результати дослідження співпадають із загальною метою і конкретними науковими завданнями, сформульованими у вступі. Дисертантка на достатньо високому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила об'єкт, предмет дослідження. В цілому, дисертаційна робота сприймається як закінчена наукова праця, що містить нові наукові результати.

Жукова А.Р. для досягнення поставлених завдань під час наукового пошуку застосувала комплекс методів наукового дослідження: теоретичні (міждисциплінарний синтез та системний аналіз філософської, соціологічної, психологічної, соціально-педагогічної, педагогічної наукової літератури; абстрагування та конкретизація; проєктування); емпіричні (тривале включене спостереження, опитування шляхом анкетування, психологічне тестування, інтерв'ювання, рейтингове оцінювання, педагогічний експеримент); статистичні (методи математичної статистики (критерій Фішера), графічні методи), підбір яких є доцільним й виваженим.

Кількість та повнота висвітлення основних положень та результатів наукового пошуку у публікаціях здобувачки за темою дисертації цілком відповідає чинним вимогам. Загалом опубліковано 32 наукові праці (із них 24 – одноосібні), зокрема: 13 статей у наукових фахових виданнях України та інших держав, 1 – у періодичному закордонному виданні, 1 – у науковому виданні, яке індексується в наукометричній базі Scopus.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується також достатньою кількістю опрацьованих праць. У списку використаних джерел 226 найменувань, з них 50 іноземною мовою.

Наукова новизна дослідження полягає не тільки в тому, що дисертантка вперше запропонувала модель формування лідерських компетентностей майбутніх фахівців у сфері транспортних технологій, що інтегрує основні характеристики процесу: цілі, завдання, компоненти, форми, методи, засоби, підходи, спрямовані на підвищення рівня сформованості лідерських компетенцій у майбутніх фахівців транспортної галузі, а також в удосконаленні критеріального оцінювання рівня засвоєння лідерських компетенцій, зокрема комплексного аналізу мотиваційного потенціалу, когнітивно-операційних здібностей та індивідуально-характерологічних чинників. У дисертації доведено, що впровадження факультативного курсу «Школа лідерства» сприяє підвищенню рівня сформованості лідерських компетентностей у майбутніх фахівців. Це підтверджено статистично значущою різницею між даними вибірок експериментальної та контрольної груп. Дослідницею уточнено сутність і структуру лідерських компетентностей майбутніх фахівців транспортних технологій.

Практичне значення результатів дослідження вбачаємо, насамперед, в тому, що вони можуть слугувати основою для укладання навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін, розробки програм навчання та підвищення кваліфікації, спрямованих на ефективне формування лідерських компетентностей у майбутніх фахівців транспортних технологій. Удосконаленні методи та засоби розвитку лідерства майбутніх фахівців можуть використовуватися закладами фахової передвищої освіти для розвитку лідерських компетентностей студентів.

Важливо, що ключовим педагогічним методом перевірки ефективності розробленої моделі лідерських компетентностей майбутніх фахівців транспортних технологій виступав педагогічний експеримент, у рамках якого запропоновано факультативний спецкурс «Школа лідерства» для студентів спеціальності «275 Транспортні технології (за видами)». Спецкурс націлений на забезпечення студентів знаннями та практичними навичками, необхідними для ефективного лідерства. Він поєднує теоретичний виклад матеріалу з вправами, що дозволяє студентам глибше усвідомити свій лідерський потенціал і сприяє розвитку критичного мислення, самоаналізу та комунікативних навичок.

Цінним є й те, що результати дослідження впроваджено в освітній процес низки закладів освіти України.

Загальна оцінка змісту роботи. Дисертаційне дослідження має чітку та логічну структуру. Наукова робота складається з анотації (українською, англійською мовами), вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (включає 226 позицій, з них 50 – іноземною мовою), додатків.

Обґрунтування дисертаційного дослідження є переконливим, містить всі елементи у відповідності до чинних нормативних вимог.

У першому розділі «Теоретичні аспекти формування лідерських компетентностей майбутніх фахівців транспортних технологій» розглянуто поняття лідерських компетентностей та дослідженість цих феноменів у науково-педагогічній літературі; структуру та головні риси лідерських компетентностей майбутніх фахівців транспортних технологій; наукові підходи до формування лідерських компетентностей майбутніх фахівців транспортних технологій, виокремлено ключові характеристики лідерських компетентностей майбутніх фахівців транспортних технологій.

Установлено, що поняття «лідерські компетентності» не має єдиного усталеного визначення в науковій літературі. У дослідженні «лідерські компетентності» потрактовано як здатність особи впливати на інших людей у розв'язанні різноманітних практичних, освітніх, професійно орієнтованих завдань; уміння людини працювати в команді і як рядовий виконавець, і як організатор, вносити помітний вклад у роботу команди, навіть якщо не враховані її особисті інтереси; уміння брати на себе відповідальність та приймати важливі рішення; уміння співвідносити особисті й суспільні цілі; здатність до швидкого реагування на зміни та адаптації в нових ситуаціях, а також до аналізу своїх можливостей; уміння ухвалювати оптимальні рішення в умовах обмеження часу й ресурсів.

Констатовано, що лідерські компетентності майбутніх фахівців транспортних технологій являють інтегровану якість особистості, до складу

якої входять фахові компетентності спеціальності, загальні компетентності та інтегральні компетентності, що разом утворюють так звану «піраміду лідерських компетентностей спеціальності». Лідерські компетентності майбутніх фахівців транспортних технологій включають також низку різноманітних здібностей та якостей особистості, а також три основних структурних компоненти: когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний, які є сукупністю професійних здібностей студентів та їх особистісних характеристик, що за певних внутрішніх та зовнішніх умов забезпечують вплив на результати праці інших людей, які їм підпорядковуються.

У другому розділі «Особливості формування лідерських компетентностей» розглянуто зміст, педагогічні умови, форми і методи формування лідерських компетентностей.

Авторкою доведено, що для ефективного формування у студентів лідерських компетентностей важливо забезпечити педагогічні умови, які сприятимуть розкриттю їх лідерського потенціалу й формуванню лідерських якостей та здібностей, а саме: використання особистісно зорієнтованих технологій, спрямованих на формування у студентів прикладних лідерських умінь; залучення студентів до видів діяльності, що зроблять можливим зайняття лідерської позиції та забезпечать виконання лідерських функцій й демонстрацію лідерської поведінки; забезпечення засвоєння здобувачами освіти системи практично-орієнтованих та інтегрованих знань про феномен лідерства; забезпечення взаємодії, зорієнтованої на особистість у системах «викладач-студент» і «викладач-студентська група» та заснованої на принципах поваги, довіри і партнерства; створення ситуацій успіху у процесі освітньої та пізнавальної діяльності студентів.

Заслужують на особливу увагу аналіз галузевого стандарту, який засвідчив, що компетентності спеціальності є важливими для формування сучасного та конкурентоспроможного фахівця транспортної галузі й тісно взаємопов'язані з лідерською компетентністю, якій сьогодні приділяється недостатньо уваги у навчанні фахівців транспортних технологій, а також характеристика факультативу, спецкурсу та тренінгу як способів формування лідерських компетентностей.

У третьому розділі «Ефективність методики формування лідерських компетентностей» перевірено ефективність формування лідерських компетентностей, зокрема розроблено відповідну модель, визначено критерії оцінювання лідерських компетентностей, описано організацію та хід педагогічного експерименту, проаналізовано одержані результати дослідження.

Вагоме місце відведено розробленій моделі формування лідерських компетентностей майбутніх фахівців з транспортних технологій, яка відзначається науковою новизною, котра полягає в розробці нового змісту цих компетентностей та установленні зв'язків між її підсистемами. Головними цілями розробленої моделі є практичні, розвивальні, загальноосвітні та виховні. Основні завдання моделі: донести до здобувачів освіти суть лідерства, його роль та значення у сучасному світі, особливо у професійній сфері, пояснити сутність фундаментальних трансформацій, що переживають сучасні організації та їх лідери, обґрунтувати головні причини невдач сучасних лідерів у світлі нової цивілізаційної парадигми та ін.

Авторкою обґрунтовано наголошено, що впроваджений у ході дослідження факультативний курс «Школа лідерства» для майбутніх фахівців у сфері транспортних технологій націлений на забезпечення студентів знаннями та практичними навичками, необхідними для ефективного лідерства. Він поєднує теоретичне навчання з активними вправами, що дозволяє студентам глибше зрозуміти свої лідерські потенціали і сприяє розвитку критичного мислення, самоаналізу та комунікативних навичок. Ці навички є ключовими для успішного лідерства в різних сферах життя.

Ефективність факультативного курсу «Школа лідерства», зокрема, та розробленої моделі формування лідерських компетентностей у майбутніх фахівців з транспортних технологій у цілому підтверджено педагогічним експериментом.

Усі розділи дисертації мають внутрішню єдність і завершеність. Висновки до розділів, загальні висновки є логічними, змістовними, зосереджують результати дослідження, відповідають поставленим завданням. Додатки, укладені авторкою, конкретизують й поглиблюють виклад матеріалу, поданого у тексті дослідження. В цілому дисертаційна робота сприймається як закінчена наукова праця, що містить нові наукові результати.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Під час виконання дисертації здобувачка дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу матеріалу. Це самостійно виконане наукове дослідження. Всі ідеї та наукові положення, викладені в дисертації Жукової А.Р., отримані авторкою особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, звертаємо увагу на окремі дискусійні положення й висловимо деякі побажання й зауваження до наукової роботи:

1. У Вступі варто навести суперечності, які були виділені авторкою в процесі роботи над дисертацією і підтверджують актуальність теми, а також скоротити кількість завдань дослідження.

2. У другому розділі дисертації (с. 92) йдеться про студентське самоврядування, але, на жаль, не розкрито питання популяризації таких спільнот, а також організації та мотивації залучення здобувачів освіти до цих організацій зі сторони адміністрації та викладачів закладу освіти.

3. На с. 97 згадується важливість коучингу й те, що викладач повинен стати коучем для здобувачів освіти. Як відомо, коучинг – це більшою мірою процес індивідуальної взаємодії в рамках групи. Тому дисертантці було б доцільно уточнити, які конкретні інструменти можуть використовувати педагоги в закладах освіти для того, щоб розкрити свій потенціал у ролі коуча.

4. У підрозділі 2.3. «Форми і методи формування лідерських компетентностей» приділено значну увагу методам формування лідерських якостей, детально проаналізовано організаційні особливості процесу формування лідерських компетентностей майбутніх фахівців. Проте, задля кращого сприйняття представленого матеріалу бажано було б унаочнити його відповідною схемою.

5. Дисертанткою розроблена модель формування лідерських компетентностей у майбутніх фахівців транспортних технологій (розділ 3), де серед критеріїв є мотиваційний. Водночас у дослідженні недостатньо виділені мотиваційно-ціннісні компоненти лідерських компетентностей, котрі по суті складають основу формування лідерських компетентностей.

Висловленні зауваження не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку дисертації й не знижують безперечних здобутків роботи Жукової А.Р., а можуть бути враховані у подальших наукових напрацюваннях.

Загальний висновок. Аналіз дисертації та публікацій авторки надає підстави стверджувати, що виконане наукове дослідження Жукової Анни Робертівни «Формування лідерських компетентностей у майбутніх фахівців транспортних технологій», подане на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка – Жукова Анна Робертівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки,
психології й освітнього менеджменту
імені проф. Є. Петухова
Херсонського державного університету

Ніна СЛЮСАРЕНКО